

**LUFTSKYDDSINSPEKTIONENS
ALLMÄNNA ANVISNINGAR:**

- Nr 1. Planläggning och organisation av det civila luftskyddet.
- Nr 2. Instruktioner för gasskyddstjänstens olika avdelningar.
- Nr 3. Luftskyddet. Korta anvisningar för envar.
- Nr 4. Luftskydds- och gasskyddsåtgärder för handelsfartyg.
- Nr 5. Luftskyddets utbildningsverksamhet. Anvisningar och kursplaner.
- Nr 6. Tekniska anvisningar för anordnande av skyddsrum.
- Nr 7. Planläggning och organisation av industri-luftskyddet.
- Nr 8. Handhavande, förvaring och vård av luftskyddsmateriel.
- Nr 9. Hemskyddet.

LUFTSKYDDSINSPEKTIONEN

Allmänna anvisningar Nr 3

**LUFT-
SKYDD**

KORTA ANVISNINGAR FÖR ENVAR

Dessa anvisningar äro i främsta rummet avsedda att tillhandahållas deltagare i kurser för utbildning av hemskyddspersonal. Ledare för sådan kurs kan genom vederbörande luftskyddschef eller lokala luftskyddsförening hos luftskyddsinspektionen rekvirera erforderligt antal exemplar. Anvisningarna komma därjämte att tillhandahållas företag, som organisera industriluftskydd, samt medlemmar av luftskyddsföreningarna, som kunna rekvirera desamma hos luftskyddsinspektionen.

Anvisningarna ha tidigare utgått i en samlad upplaga av 180.000 ex. Föreliggande upplaga om 200.000 ex. har i stort sett samma sakinhåll som tidigare upplagor, varför anvisningarna icke böra utgå till dem, som tilldelats exemplar av tidigare upplagor. Den nya upplagan har undergått betydande redaktionella och typografiska förändringar i avsikt att göra densamma mera tillgänglig för en större allmänhet.

.Stockholm i juli 1939.

LUFTSKYDDSINSPEKTIONEN

Luftskyddet.

Den moderna krigsföringen räknar inte längre med att framkalla ett avgörande enbart vid fronterna. Den riktar sig lika mycket mot civilbefolkningen, mot hemorten. Bombflygplanen kunna nå varje samhälle och om inga motåtgärder äro vidtagna kunna de med små medel åstadkomma katastrofal verkan. Detta får ej ske. Vi måste skydda oss mot faran från luften. Redan i fredstid måste vi bygga upp ett luftskydd, som är handlingskraftigt och berett att omedelbart träda i funktion.

Begreppet *luftskydd* innefattar alla åtgärder av *icke* militär natur, som ha till uppgift att försvåra anfall från luften eller begränsa verkningsarna av sådant anfall.

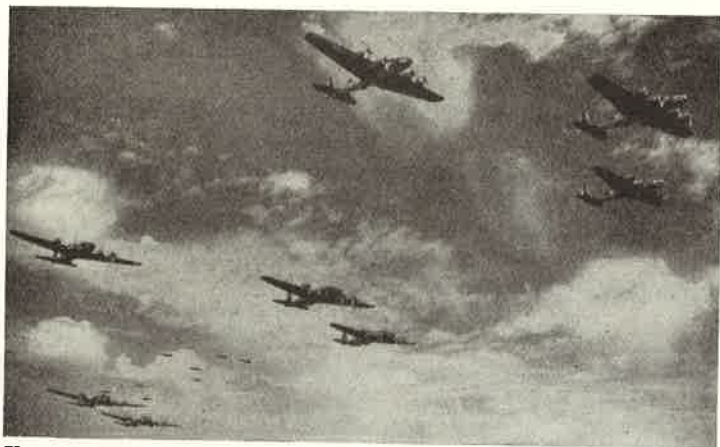
Luftskyddet är i vårt land organiserat på följande sätt.

Luftskyddsinspektionen har tillsynen över luftskyddet inom riket i dess helhet och verkar för att förberedelsearbetet bedrivs planmässigt och enhetligt. *Länsstyrelse* handhar inom resp. län ledningen av luftskyddet. Länen äro indelade i *luftskyddsområden*, i storlek vanligen motsvarande polisdistrikt. I varje sådant luftskyddsområde finnes en *luftskyddschef*, som leder luftskyddet och organiserar det ända ner till skyddet för de enskilda hemmen, *hemskyddet*. Vid sidan om denna av myndigheterna företrädde organisation och i samförstånd med denna arbetar *Riksluftskyddsförbundet*, som är en frivillig sammanslutning med lokala *luftskyddsföreningar*, sammanslutna i länsförbund, som underavdelningar. Denna organisation utbildar instruktörer och personal för hemskyddets behov, bedriver upplysningsverksamhet och propaganda.

Luftskyddet har sålunda en fast organisation att bygga på, men utan allmänhetens medverkan är myndigheternas arbete otillräckligt. Var och en måste veta hur han skall bete sig i farans stund för att kunna skydda sig och de sina.

En del åtgärder måste vidtagas *redan i fredstid*. Andra behöva vidtagas först när krig eller krigsfara hotar. Det viktigaste av vad Du behöver veta finner Du i denna bok.

Lär Dig innehållet i boken — Ditt och de Dinns liv kan hänga på att Du i farans stund vet hur Du skall handla.

Faran från luften.

Bombflygplanen utföra vanligen anfallen mot civilbefolkningen medelst **minbomber** som kunna rasera byggnader och hota våra liv, med **brandbomber** som kunna sätta eld på våra bostäder, och med **strids-gaser** som kunna förgifta och skada oss. Vid ett anfall kunna alla dessa angreppsmedel komma till användning samtidigt. Men skyddet mot dem är i detalj planerat. För att *undgå* anfallen kunna vi

1. flytta till en för flyganfall mindre utsatt plats
2. mörklägga våra samhällen så att de fientliga flygarna ej finna sitt mål vid anfall under natten.

Minsta faran på landet.

Städer och större samhällen, särskilt sådana med viktiga industrier eller försvarscentra, äro mest utsatta för luftanfall.

Den som ej har en viktig uppgift att fylla på en sådan plats bör därför, så snart luftskyddstillstånd inträtt, söka *bosätta sig på landet*. De som först och främst böra lämna staden äro barn under skolåldern och deras mödrar, icke arbetsföra gamla och alla flyttbara sjuka.

I skydd av mörkret ...

Ofta företagas luftanfallen under den mörka delen av dygnet. De fientliga flygarna vägledas då av samhällets ljus — skenet från fönster och från ytterbelysning såsom gatlyktor, reklamskyltar o. d.

Mörklägg — och flygarna få svårt att finna sitt mål! I skydd av mörkret ha vi alltså möjlighet att helt undgå anfall.

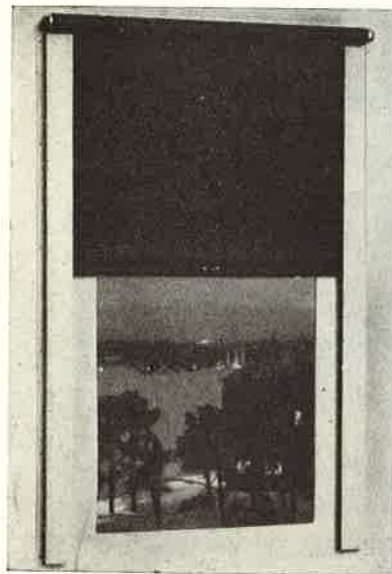
Mörkläggnung tillgår på så sätt, att ytterbelysningen släckes och innerbelysningen avskärmas.

För all avskärmning av ljusöppningar, fönster och dylikt gäller, att den skall vara utförd av ljustät material och sluta så tätt, att ljus icke kan tränga ut genom springor vid sidorna.

I lokaler där endast mycket svag belysning behöves, kan i vissa fall den i fredstid använda belysningen reduceras så kraftigt, att fönsteravskärmning kan undvaras. Detta kan förekomma exempelvis i trappuppgångar, lagerlokaler m. m., men är ett undantagsfall — i regel måste en effektiv avskärmning företagas.

Avskärmning av ytterdörrar.

Dörrar, som leda ut till det fria och äro försedda med glas, måste ha glaset fullständigt täckt. Där risk finnes att ljussken uttränger vid öppnande av ytterdörr, skall s. k. *ljussluss* anordnas. Ljussluss kan ordnas antingen genom att belysningen i lokalen närmast ytterdörren dämpas och starkt avskärmas mot densamma eller genom att draperier, skärmväggar e. d. uppsättas närmast ytterdörren.

Rörlig fönsteravskärmning

kan utföras med rullgardiner, draggardiner, luckor eller flyttbara skärmar.

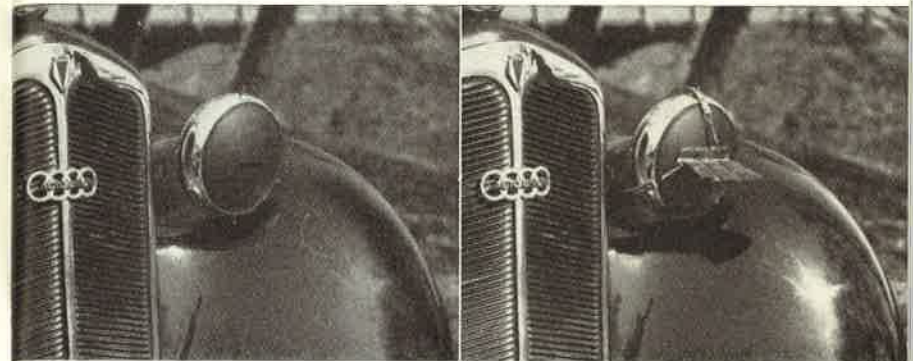
Rullgardiner utföras av väv eller starkt papper. Luckor och skärmar kunna lämpligen utföras av plåt, trä, hårda träfiberplattor eller av träramar med överklädnad av plywood, väv, papp eller starkare papper.

Den effektivaste sidotätningen av rullgardinen erhålles genom att låta gardinen löpa i vid sidorna anbragta falsar. Ofta kan dock tillräcklig tätning vid kanterna er-

hållas genom att gardinen monteras så nära vägglivet som möjligt, så att den upptill och nedtill får skjuta förbi öppningen omkring 20 cm och på sidorna omkring 10 cm.

Fast fönsteravskärmning

kan utföras med den materiel, som ovan nämnts, eller med ljustät färg, som målas på glaset. Materiel i form av fasta skivor kan lämpligen spikas fast. Väv eller papper fästes med spik eller häftstift eller limmas fast. Om limning sker över hela glasytan, förstärkes härigenom glaset så att detsamma bättre motstår det lufttryck, som uppstår vid event. bombkrevader i närheten.

Avskärmade billyktor.

Fordonsbelysningen avskärmas.

Under luftskyddstillstånd skall fordons framlyktor vara avskärmade i enlighet med bestämmelserna i särskilt utfärdad kungörelse. Vid färd inom tätbebyggt samhälle skall *icke bländande* lyse användas. Belysningsanordning baktill skall även hållas avskärmad. Det för belysning av registreringsskylten avsedda vita ljuset skall vara släckt eller helt avskärmat. S. k. sökarelyktor, särskilda parkeringslyktor o. d., få icke användas.

Fordons innerbelysning får icke hållas tänd. För omnibussar och spårvagnar kan dock särskilt tillstånd till viss *vägledande* belysning lämnas av luftskyddschefen.

Ansvaret

för mörkläggningsens verkställande ha:

för *lägenhet* — lägenhetsinnehavaren;

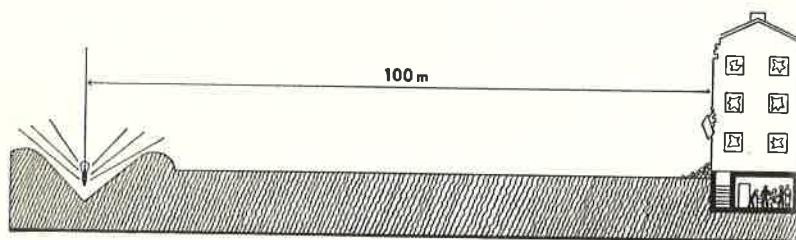
för *affärslokal* och därtill hörande reklambelysning — affärsinnehavaren;

för *fastighet i övrigt* (portar, trappuppgångar, källare och vindar samt ev. ytterbelysning) — fastighetsägaren;

för *fordonsbelysning* — den som enligt gällande vägtrafikstadga är ansvarig för fordonets framförande.

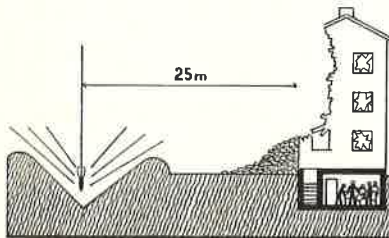
Minbomben.

Minbomberna avse främst att åstadkomma materiell skada. De finnas i olika storlekar och verka dels genom direkt träffverkan, dels genom spliterverkan och dels genom det lufttryck och de skakningar i marken som uppstå vid sprängningen. Härigenom kan en hel byggnad raseras, även om bomben inte direkt skulle träffa densamma.

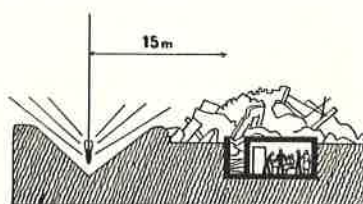

Splitter kan åstadkomma skador på flera hundra meters avstånd. Detonationskraften är tillräcklig att på över 100 meters avstånd spränga fönsterrutor, åstadkomma sprickor i murar och dylikt.

På 25 meters avstånd kan en 100 kg. bomb radera byggnaden.

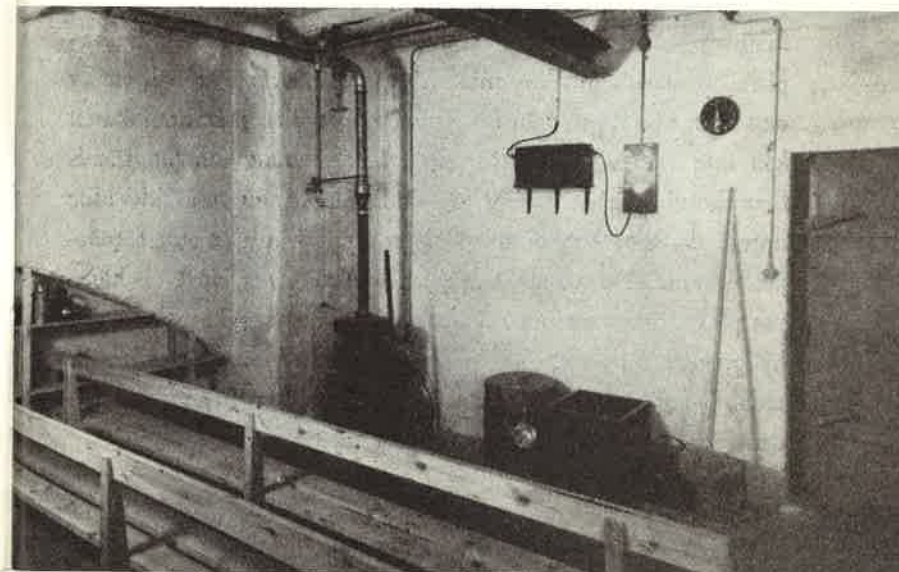
På 15 meters avstånd åstadkommes sannolikt total förstörelse av en normal byggnad.

Det effektivaste skyddet mot lufttryck och splitter från en minbombkrevad är *skyddsrummet*, som skall vara så starkt, att det motstår spliterverkan och tål trycket av de sammanstörtande husdelarna. Skyddsrummet bör iordningställas under fredstid, ett skyddsrum för varje större fastighet och eventuellt ett gemensamt för mindre fastigheter. Skyddsrummet bör göras gastätt och förses med reservutgångar. I

särskilda av luftskyddsinspektionen utgivna anvisningar finnas detaljerade föreskrifter, hur skyddsrum inrättas.

Skyddsrum.

Brandbomben.

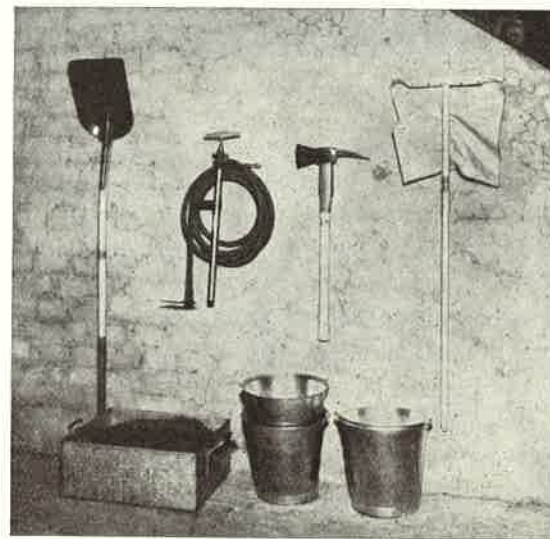
Genom brandbombernas ringa vikt, 1—10 kg., kan varje bomb-flygplan medföra ett stort antal sådana bomber. Ett enda bomb-plan kan därför åstadkomma många eldsvådor. Var och en av dessa kan visserligen från början vara obetydlig, men brandkåren kan inte vara till hands för att släcka överallt, om hundratals brandbomber på en gång slå ned. En mängd små eldsvådor uppstå då, som kunna växa och ge upphov till en stor förhärjande brand. De många eldsvådetillbuden måste därför bekämpas på ett tidigt stadium. Det kan ske även med mycket enkla hjälpmedel, men vad som fordras är *husbrandvakter*, organiserade redan i fredstid. Finnas sådana husbrandvakter, förhindras fiendens strävan att ödelägga samhället med brand.

Brandredskap.

Husbrandvakt skall vara utrustad med följande eldsläckningsredskap:

1 pyttsspruta eller handpump med fotplatta, 2 (3) hinkar, 1 s. k. svabb, 1 skyffel, 1 pikyxa, samt 1 låda med 20—100 liter sand. Varje i husbrandvakten ingående person bör dessutom ha en ficklampa. Stålhjälmarna komma att i mån av tillgång tillhandahållas av staten.

En svabb kan man tillverka själv genom att linda en större trasa om en borste på långt, kraftigt skaft. Sedan man doppat denna i vatten, pressas den mot eller strykes över den brinnande ytan. Svabben är ett enkelt men mycket effektivt släckningsmedel, som samtidigt åstadkommer kvävning och kylning av elden — de bästa släckningsmetoderna.

Husbrandvakt.

En handpump med fotplatta, avsedd att sättas ned i en vanlig hink, är ett effektivt, enkelt och billigt släckningsredskap. Sådana handpumpar eller pyttssprutor skola finnas i varje fastighet. Handpumpar och pyttssprutor äro att föredraga framför s. k. kemiska eldsläckningsapparater. De kunna nämligen påfyllas alltefter vattenåtgången utan att sprutningen behöver avbrytas. Vatten- och skumsläckare äro effektiva vid släckning av eld i trä och dylikt. Pulver-, kolsyre- och klorvätskesläckare lämpa sig blott för släckning av eld i bensen, oljor, karbid etc. En del skumsläckare äro användbara även för sistnämnda slag av eldhärdar. Klorvätskesläckare utveckla en intensiv, kvävande och giftig gas och böra därför ej användas inomhus.

Brandbomben släckes.

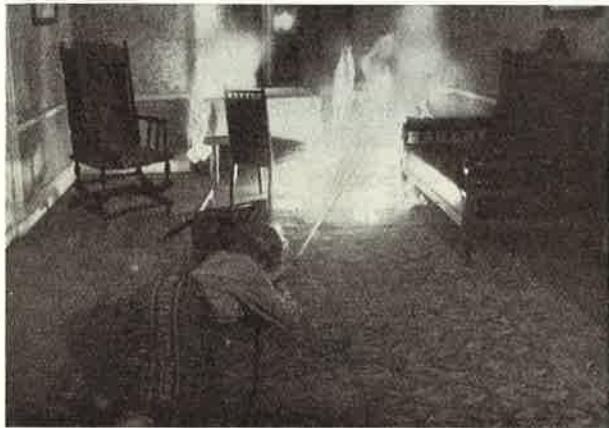
Den lätta brandbomben stannar i de flesta fall på vinden. Tyngre brandbomber kunna genomtränga yttertak och ett eller flera bjälklag, varjämte snett fallande bomber kunna beräknas tränga genom fönster, dörrar etc. Eldsvådetillbudna kunna därför uppkomma i vilken del som helst av en byggnad. I stenhusbebyggelse är emellertid största brandrisken på vindarna.

Brandbomben sprider ett regn av större eller mindre glödande metallpartiklar och kan dessutom vara explosiv. Trots detta skall strävan vid bekämpande av brandbomben vara att så snart som möjligt släcka den av bomben orsakade branden. Släckningsarbetet koncentreras på brandbombens närmaste omgivning. Ringa vattenmängd på ett tidigt stadium i nedslagspunktens omedelbara närhet hindrar antändningen av där befintligt virke. Utnyttja strållängden och håll Dig så långt som möjligt ifrån brandbomben, helst med något skydd framför Dig, så att risken för egen skada blir ringa.

På en väl utröjd vind, där risken för antändning av material i närheten är liten och där vindgolvet består av brandhårdigt material, finnes i allmänhet möjlighet att närma sig bomben, så att den kan övertäckas med sand och därefter på enklaste sätt bortföras. Brinner brandbomben däremot i ett träbjälklag, bör dock övertäckning med sand undvikas, ty härigenom avledes inte värmen och bomben antänder lättare bjälklaget.

Gnistregn från brinnande brandbomb.

Om bomben legat på träbjälklag eller brandbotten, bör man bryta upp golvet, sedan den brunnit ut, och noggrant undersöka, att icke eld ligger och pyr inne i bjälklaget. Brandplatsen måste

bevakas under minst en timme efter släckningen, eljest kan en icke observerad, från början obetydlig brand inuti bjälklaget förorsaka uppkomsten av en ny eldsvåda.

Goda råd vid eldsläckning.

Erfarenheten har visat, att följande enkla förhållningsregler kunna vara till stor nytta.

Håll dörrar stängda.

En stängd dörr förhindrar rök att spridas och kan länge hålla stånd mot eldens utbredning.

Stäng fastighetens huvudgaskran i källaren.

Håll Dig i regel intill väggar, om risken för instörtning av taket befaras.

Undvikande av rök. Även en liten eld kan åstadkomma betydande rökmassor. Röken är tätast högre upp, kryp därför utefter golvet, det är säkrast.

Eld i kläderna.

Har Du fått eld i kläderna, så spring icke. Kasta Dig i stället omkull och rulla Dig, tills elden kvävts. Brinner det i annan

Öppna en dörr så att Du har skydd av den.

Förflyttning i rök.

persons kläder, sök då få omkull honom och svep in honom i en filt, en rock eller en kappa, så att elden kvävs.

Förhindra eldens spridning från en brinnande grannfastighet.

Stäng alla fönster och vindsluckor i huset.

Bevaka taket och släck alla flygbränder, som falla på detsamma; placera ut hinkar med vatten i de rum, där antändning närmast kan befaras; riv ned gardinerna i dessa rum och för undan dem tillsammans med andra brännbara föremål till någon skyddad plats; täck över fönstren invändigt med våta filter eller lakan; häng ut våta brandsegel över fasaden.

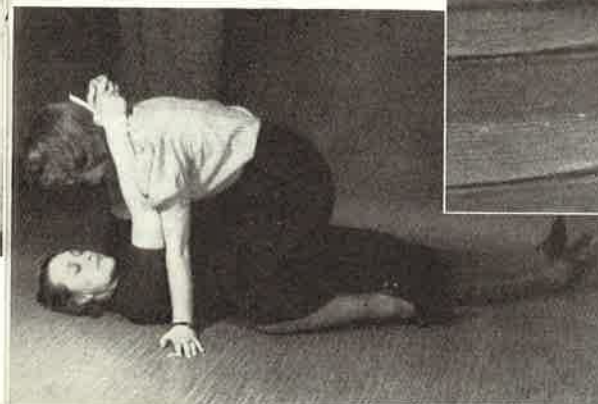
Alla medborgare — män och kvinnor — böra sätta sig in i de enkla regler för eldsläckning, som en husbrandvakt bör vara förtrogen med. Denna kunskap är till stor nytta även under fredliga förhållanden. Betydande värden kunna ofta räddas genom rådigt ingripande vid eldsvådetillbud.

Så släpas den medvetlöse ned för en trappa.

Förflyttning av medvetlös:

Huvudet stickes in under den skadades fast hopknutna handleder. Så kan Du lätt förflytta även en tyngre person.

Stridsgaser som blåsa bort.

»Försvinnande stridsgaser».

De försvinnande stridsgaserna medförs av flygarna inneslutna i bomber och spridas i luften vid bombens nedslag mot marken. De driva bort med vinden och utspädas relativt snart. Redan efter 6- à 900 meter är gasen så utspädd, att luften är ofarlig, om man inandas den en kort stund. Dessa stridsgasmoln kunna vara helt osynliga men märkas vanligen genom en egendomlig lukt. Faran för försvinnande stridsgas är störst vid vindstilla samt då stridsgasen råkar komma in i slutna lokaler, kringbyggda gårdar och liknande ställen, där den kvarstannar en lång tid. Genom otätheter, fönsterspringor, rökkanaler och dylikt kunna stridsgaserna söka sig in i husen.

Stridsgaser som stanna.

Senapsgasdroppar likna vanliga vattendroppar.

»Kvarliggande stridsgaser».

Dessa stridsgaser äro ej gaser i egentlig mening utan oljeliknande, färglösa eller brunaktiga vätskor, som spridas som droppar endera vid en bombkrevad eller direkt från en behållare på flygmaskinen. Den vanligaste av dessa stridsgaser är senapsgasen, varav minsta droppe åstadkommer svåra (dock icke livsfarliga) sårskador, som taga ett par månader att läka. Man märker ej när man får senapsgas på sig, skadorna komma först efter flera timmar. Senapsgasen tränger snabbt igenom vanliga kläder och skodon. Den kan påvisas medelst särskilt indikeringspapper.

Droppar av senapsgas kunna sommartid ligga flera dagar, vintertid i veckor och månader och hela tiden ha sina farliga egenskaper kvar. Även den ånga, som uppkommer genom vätskans avdunstning, är farlig för ögon, andningsorgan och övriga kroppsdelar.

Vi kunna skydda oss mot stridsgaserna.

Då vi känna till de olika stridsgasernas verkningsätt och hur vi skola skydda oss mot dem, är faran ej så stor för att vi skola erhålla några allvarliga skador.

Indikeringsavdelningar, d. v. s. avdelningar för gasspaning, fastställa var kvarliggande stridsgas kommit till användning samt utmärka med gula flaggor och varningstavlor de områden, där den farliga stridsgasen ligger och vilka *absolut ej få beträdas*.

Saneringsavdelningar rena dels gator, öppna platser, byggnader m. m. (marksanering) dels kläder, materiel m. m. (materiel-sanering).

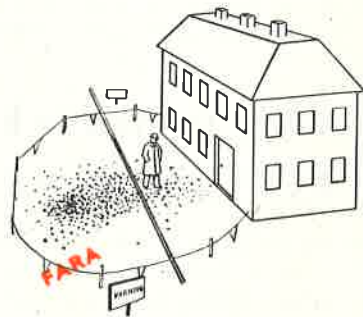
Om någon träffats av senapsgas och inom några minuter, d. v. s. innan stridsgasen hunnit inverka, vidtager motåtgärder (avgasning) kunna alla skador undvikas. Kläderna avtagas och förvaras så, att de ej bliva en fara för andra. I första hand behandlas det träffade stället ev. hela kroppen med kloraminlösning (saneringsvätska), gaspuder eller en gröt av lika delar klorkalk och vatten. I brist på sådana medel tvättas omsorgsfullt med tvål och vatten, åtföljt av kraftig spolning (om möjligt dusch). Fullständig behandling kan ske vid hjälpplatser eller särskilt upprättade avgasningsplatser. Huvudsaken är emellertid att behandlingen sker fortast möjligt. Se vidare sid. 26—27.

Skador, som framkallats på huden av kvarliggande stridsgaser, bruka läkas utan några som helst framtida men.

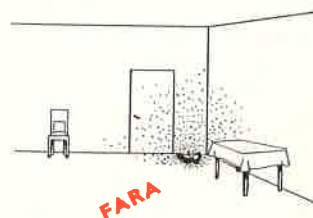
För såväl försvinnande som kvarliggande stridsgaser äro ögonen och andningsorganen mest känsliga och här kunna livsfarliga skador erhållas. Ett effektivt skydd häremot har man i gasmasken.

Gasträffat — skys som pesten.

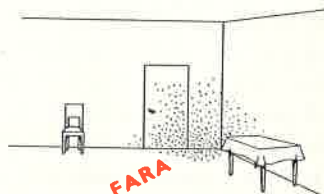
Allt som träffats av senapsgasdroppar skall skys som pesten, ty minsta beröring med ett föremål, som blott fuktats av litet senapsgas, kan medföra allvarliga skador. Föreligger därför misstanke att kläder eller andra föremål utsatts för stänk av senapsgas, skola de genast avtagas och — väl förpackade — sändas till en *saneringsplats*. Kläder, som blivit utsatta för ångor av stridsgas, få ej förvaras inomhus utan måste vädras i 24 timmar, varefter de på nytt kunna användas. Om Du är tvungen att passera område, där stänk av kvarliggande gas finnas, måste Du ha galoscher eller annan fotbeklädning av gummi. De ångor som avgivas från kvarliggande senapsgas äro nämligen (med undantag av heta sommarkvar) ej av så hög halt, att de på några minuter hinna göra någon skada. Efter passerandet avtagas fotbeklädningen omedelbart, men får då ej beröras på utsidan. Den skall *genast saneras eller förstöras*. För att upptäcka och oskadliggöra stridsgaserna finnas — såsom tidigare nämnts — särskilda avdelningar av aktiv luftskyddspersonal organiserade, indikeringsavdelningar och saneringsavdelningar.

Att beträda område, som markerats såsom gasbelagt kan medföra svåra skador genom beröringen med t. ex. senapsgas.

Ställer man inomhus ifrån sig t. ex. ett par galoscher, som berört en senapsgasdropp, avdunstar droppen och kan föräntleda svåra ögonskador för de inneboende.

Där de gasskadede galoscherne först ställdes kunna senapsgasrester finnas, som äro farliga att beröra och som sprida giftiga ångor. Sanering verkställes.

Gasmasker.

För civilbefolkningen finnas konstruerade 3 typer av gasmasker, dels typ A, som medger tyngre arbete även i höga gaskoncentrationer under längre tid, dels typ B, som tillåter visst arbete ävenledes i relativt höga gaskoncentrationer, dels en lättare typ C, som är konstruerad att användas för det fall att sådant arbete ej behöver utföras, men som dock vid förekommande gaskoncentrationer erbjuder ett effektivt skydd.

På statens bekostnad kommer vid luftskyddstillstånd all aktiv personal, bl. a. hemskyddspersonalen, att förseas med gasmasker. Den övriga befolkningen förseas för närvarande ej med gasmasker, utan är det överlämnat till var och en att själv skaffa sig sådan.

Den som vill ha trygghet bör redan i fredstid anskaffa en gasmask. Vid krigsutbrott är det ej säkert att det går att få någon i handeln.

Typ A.

Typ B.

Typ C.

ÅTGÄRDER I FREDSTID.

Att ordna luftskyddet den dag faran är inne är för sent. Vissa förberedelser måste därför vara gjorda redan i fredstid.

Kännedom om de olika anfallsmedlen, deras verkningar och hur vi kunna skydda oss är nödvändig för att vi skola gå ur anfallen oskadade eller utan allt för allvarliga skador — *oförberedda sätta vi livet på spel.* Det är därför av största vikt, att vi redan i fredstid taga reda på, vad vi ha att iakttaga vid luftanfall.

Kan Du vid luftskyddstillstånd lämna staden eller samhället och behövs Du ej i hemskyddet, förbered resan. Kan Du ej lämna samhället planlägg och inred skyddsrum och skaffa härför erforderlig materiel. Planlägg mörkläggningen. Inköp härför behövlig materiel.

Röjd vind — höjd brandsäkerhet.

För minskande av brandfaran skall från vindarna utrensas *allt* brännbart såsom husgeråd, möbler, kläder, trälådor och dylikt. Bort med allt skräp från vindarna redan nu — det är en särskilt viktig åtgärd. Håll god ordning på vindarna.

Materiel för mörkläggning.

Luftskyddsinspektionen har genom prov fastställt vilken mörkläggningmateriel, som fullständigt utestänger ljuset. Köp därför endast *mörkläggningspapper, rullgardinsväv och mörkläggningfärg, godkänd av luftskyddsinspektionen, i annat fall riskerar Du att få materiel som släpper igenom ljus — en farlig sak i krig.*

Hemskyddet organiseras.

Det aktiva arbetet i hemskyddet är av största betydelse för allas vår gemensamma säkerhet. Deltag i de övningar, som luftskyddsföreningarna anordna.

Luftskyddschefen bestämmer, vilka hus som skola organisera eget hemskydd och vilka som skola organisera *gemensamt.*

Hemskyddsledaren skall i *fredstid* se till att hemskyddet är fulltaligt och välövat.

Husbrandvakten skall vara beredd att ingripa mot alla eldsvådettillbud, särskilt sådana, som förorsakas av brandbomber. Husbrandvakternas antal rättas efter husets storlek och tillgången på personal. I större hus bör det finnas en husbrandvakt för varje huvuduppgång.

Ordningsmannen har vid luftanfall ansvaret för ordningen i skyddsrummet.

Hemskyddssamariten skall finnas till hands för att taga hand om sjuka och lämna sårade eller skadade den första hjälpen.

Ordonnansen skall uppehålla förbindelse med grannfastigheterna och med de offentliga luftskyddsorganen.

Varje arbetsför man och kvinna, som vistas inom en fastighet med organiserat hemskydd, måste vara beredd att vid luftanfall efter hemskyddsledarens anmodan aktivt deltaga i hemskyddet.

Anskaffa erforderlig utrustning.

Hemskyddets personal bör vara utrustad med gasmask, gummi-stövlar (eller annan fotbeklädnad av gummi), gaspuder i dosa, första förband, ficklampa och lätt avtagbara kläder (helst av ylle), dessutom brandredskap, som ovan beskrivits.

LUFTSKYDDSTILLSTÅND.

Då luftskyddstillstånd påbjudes skola nedanstående förhållningsregler iakttagas. Dessutom skola de närmare föreskrifter och anvisningar, som kunna meddelas av myndigheterna, noggrant följas.

Hemskyddsledaren kontrollerar att hemskyddet är fulltaligt, att var och en finnes på sin plats och är beredd att göra sin plikt, att all erforderlig materiel finnes till hands, samt att alla för hemskyddet föreskrivna luftskyddsåtgärder äro vidtagna.

De, som så kunna och böra, flytta bort från orten och rätta sig härvid efter de närmare föreskrifter, som luftskyddschefen lämnar.

Där skyddsrum ej finnes färdigt, får man söka reda sig med ett provisoriskt iordningställt källarum. Framför källarfönstren staplas säckar, fyllda med sand, eller lådor med jord för att skydda fönstren vid bombkrevader i närheten. Alla öppningar eller otätheter tätas med pappers- eller tygremsor för att hindra gas att tränga in.

Finnes intet lämpligt källarum, bör man välja ett rum i våningen, som ej har direkt förbindelse utåt genom fönster eller dörrar, t. ex. en hall, serveringsgång eller dylikt. Öppningar från eldstäder, ventiler eller dylikt tätas med remsor. De fönster, som ej behöva öppnas vid vädring, tätas.

Se till att alla större behållare eller andra kärl (badkar, skölbassänger, bryggpannor och dylikt) äro fyllda med vatten.

Belysningen avskärmas.

Belysningen inomhus skall, under hela den tid luftskyddstillstånd varar, hållas släckt eller fullständigt avskärmat utåt. Avskärmningen skall göras så fullständig att icke något ljus utträder. Fordonsbelysningen skall även avskärmats. Se närmare sid. 3—5.

Livsmedel måste skyddas väl för gas. Cellofanförpackning är ett effektivt skydd.

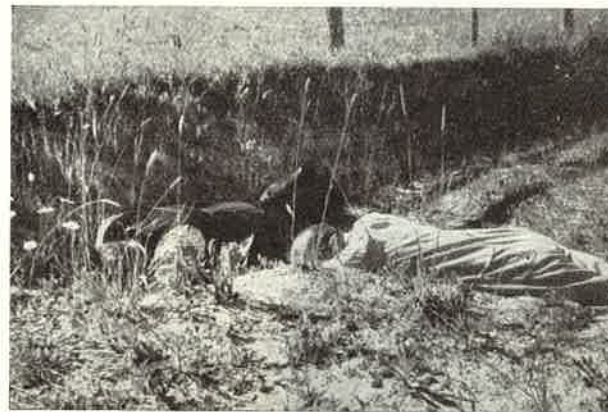
FLYGLARM!

När de fientliga flygarna närma sig staden och anfall kan väntas inom 10 minuter gives **flyglarm med upprepade korta signaler** från härför uppställda tyfoner, från ångvisslor eller från bilar, som köra genom gatorna (eller en lång signal med stigande och fallande ton från sirener). Var och en har då att sätta sig i säkerhet på bästa sätt. Är Du skyldig fullgöra luftskyddstjänst, bege Dig då genast till anvisad plats.

Sök skydd under tak.

Om Du överraskas av ett luftanfall, uppsök genast närmaste offentliga skyddsanordning (skyddsrum, skyddsvärn eller skärm-skydd) eller, om intet sådant finnes i närheten, ett hus där Du kan finna en skyddad plats (helst i källarvåningen). Inomhus löper man icke risken att träffas av de farliga senapsgasdropparna — eller av smärre bombsplitter, under förutsättning att man ställer sig bakom en skyddande vägg eller helst någon pelarkonstruktion.

Befinner Du Dig ute i terrängen, kasta Dig raklång i närmaste hålighet i marken. Du är då skyddad mot splitter från bombkrevader i närheten. Har Du gasmask — tag på den.

Kommer Du utan gasmask in i ett gasmoln, gå lugnt vinkelrätt mot vinden. Spring ej och ropa ej på hjälp, ty därigenom inandas Du endast mera gas. Håll näsduken tätt tryckt mot mun och näsa och tag inga djupa andetag. Dessa försiktighetsmått bör Du för övrigt vidtaga under alla förhållanden, ty många stridsgaser lukta endast svagt och äro så gott som osynliga — deras verkningar visa sig först senare.

För Du fordon, stanna där det icke är till hinder för trafiken. Är Du på väg ut ur samhället, fortsätt ut på landet.

Färdas Du med fordon, lämna detsamma och sök skydd på nyss beskrivet sätt.

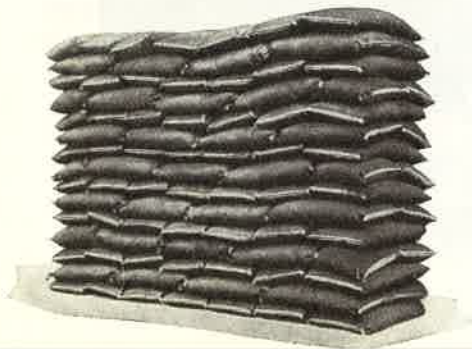
Vid signalen *flyglarm* skall all fordonsbelysning omedelbart släckas och därefter hållas släckt intill dess signalen *faran över* meddelats.

Skydd i hemmet.

Så fort Du hör de korta flyglarmsignalerna, släck all eld och allt ljus, som ej är fullständigt avskärmat utåt, samt stäng alla gaskranar. Håll upp några liter dricksvatten, ty under anfallet kan vattenledningen förstöras. Uppsök sedan det tidigare iordningställda skyddsrummet, källarrummet eller det mest skyddade rummet i våningen.

Privata telefonsamtal få icke äga rum.

Kvarstanna i rummet till dess en lång, utdragen signal anger, att faran är över.

Så staplas sandsäckar framför källarfönster etc.

FARAN ÖVER.

Signalen faran över gives från sirener eller kringkörande bilar medelst en *lång, utdragen signal* eller på annat sätt.

Vädra rummen grundligt.

Vädra rummen grundligt genom tvärdrag någon timme efter signalen faran över, ty även en ringa mängd utspädd gas, som trängt in genom otätheter, rökgångar e. d. är farlig, om den inandas en längre tid.

Rum, som vetta åt en instängd gård, böra ej vädras förrän några timmar efter anfallet. Oskyddade livsmedel, som utsatts för stridsgaser, måste i regel förstöras. Vatten, som misstänkes vara nedgasat, får ej användas utan sakkunnig undersökning.

Beträd ej område, som markerats såsom gasbelagt eller på annat sätt avspärrats. Det kan medföra svåra skador.

Misstänker Du att Du blivit utsatt för gas, uppsök närmaste avgasningsplats.

Faran för försvinnande gaser är störst vid vindstilla och då stridsgasen råkar komma in i kringbyggda gårdar e. d., där den kan kvarstanna lång tid.

FÖRSTA HJÄLPEN VID GASSKADOR.

Man känner:

Orsak:

Sveda i ögonen, tårarna rinna.

Tårretande stridsgas.

Nysning, hosta, kräkning, näsan börjar rinna, allmänt illamående.

Nervretande stridsgas (arsin).

Skarp lukt, omedelbar hostretning.

Kvävande (lungskadande) stridsgas (klorgas).

Svag lukt av skämd frukt eller ruttet hö.

Kvävande (lungskadande) stridsgas (fosgen).

Svag lukt av senap, pepparrot, lök, pelargonia eller iakttaget stänk av senaps-gasdroppar.

Hudskadande stridsgas (senapsgas eller lewisit).

Huvudvärk, yrsel, ingen märkbar lukt.

Koloxid.

Första hjälpen:

Alltid först och främst frisk luft.

Gnid ej ögonen, badda dem med ljumt vatten eller svag (3 %) borsyre- eller bikarbonatlösning.

Ögon, näsa och svalg sköljas med svag (3 %) borsyre- eller bikarbonatlösning. Vila och värme.

Varm dryck, vila och värme.

Även om inga obehag med detsamma känns, uppsök närmaste hjälpplats eller gå till sängs. Så fort andnöd, trötthetskänsla eller några som helst besvär uppkomma äro även de minsta kroppsrörelser livsfarliga. Låt Dig därför om möjligt **bäras** till hjälpplatsen — att gå förvärrar tillståndet. Varmt te eller kaffe kan givas, men ej alkohol. Anlita sakkunnig hjälp. Om inom 24 timmar inga svåra symptom uppkomma föreligger ingen fara.

Konstgjord andning får ej givas, den skadar endast.

Uppsök närmaste hjälpplats eller avgasningsplats. Om sådana ej finnas, avtag snarast kläderna. Stänk av flytande stridsgas behandlas med kloraminlösning, gaspuder eller klorkalkgröt eller tvättas med tvål och vatten under 10 minuter. Ögon, näshålor och svalg sköljas med borsyre- eller bikarbonatlösning. Tvätta hela kroppen med tvål och vatten (dusch eller bad). Behandlingen bör helst ske **inom 5 minuter** efter det man utsatts för stridsgasen.

Vila, värme samt vid behov konstgjord andning.

FÖRSTA HJÄLPEN VID SÅRSKADOR M. M.

Har ett luftanfall gått över en ort måste man vara beredd att omedelbart ingripa för att omhändertaga sårade och skadade och lämna dessa »den första hjälpen». Envar bör veta, hur sådan hjälp lämnas. Även i fredstid har det sin stora betydelse att kunna taga hand om medmänniskor, som skadats eller råkat ut för olycksfall, och kunna lämna dem den första hjälpen.

Med första hjälpen förstås vidtagande av sådana åtgärder, som äro oundgängligen nödvändiga för att den skadades tillstånd om möjligt ej skall förvärras, innan han hunnit komma under sakkunnig vård.

Följande anvisningar tjäna till ledning för lämnande av första hjälpen vid

sårskador,
brännskador,
benbrott och **urledvrickning** samt
medvetlöshet.

GRUNDREGEL: Ingrip lugnt och utan dröjsmål. Använd Dina kunskaper med omdöme och inskränk Ditt handlande till den första hjälpen.

Ombesörj snarast sakkunnig vård på platsen eller uppsök närmaste offentliga sjukhus eller hjälpplats.

Om vid ett luftanfall flera skadade samtidigt behöva hjälp — försök då att bedöma vilka som äro *svårast* skadade eller kräva den mest *omedelbara* hjälpen. Sårskadade med större blödning behandlas först.

Återställ lugn genom att själv bevara lugnet!

Sårskadade med blödning.

Behandlingens ändamål är

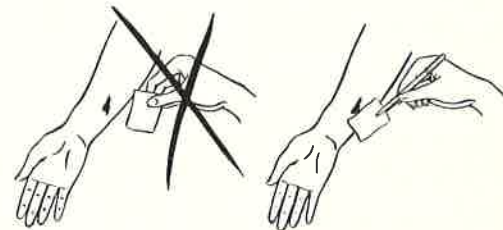
att stilla blödningen samt
att hindra inträngande eller spridning av infektion (bakterier) i såret.

Tillvägagångssätt.

Skydds- och tryckförband.

Såret och dess omgivning tvättas noggrant med ett flertal sterila kompresser, doppade i 1-procentig kloraminlösning (en kloramin-tablett i en kaffekopp vatten). Använd pincett vid beröring av såret eller de sterila kompresserna. En steril kompress doppad i kloraminlösning får kvarligga på det tvättade såret, ett par tre torra kompresser läggas ovanpå, täckas med ett tunt lager fetvadd (för att hindra genomblödning), varpå förbandet fasthålls med en vanlig gasbinda av lämplig bredd. Vid mindre sår kan i stället för binda häftplåster användas. Är det fråga om sår med större blödning, lägges utanpå förbandet, på sårets plats, en fast vaddrulle eller en hopvecklad handduk, näsduk eller dylikt, som genom en bred, stadig, väl åtdragen binda hålles fast mot det blödande stället. Genom att blodkärlen på detta sätt tryckas ihop i såret, hindras fortsatt blödning. Den skadade kroppsdelen hålles sedan *högt*.

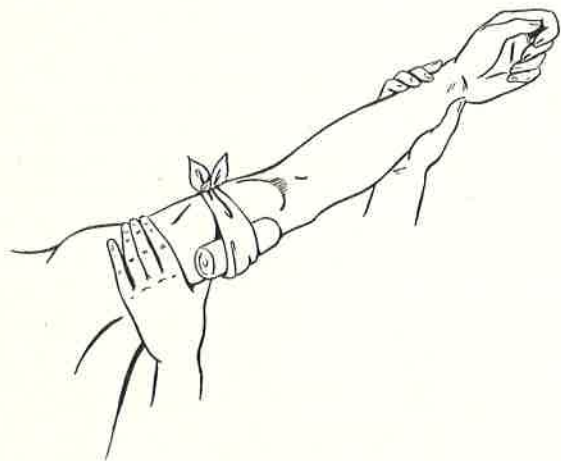
Lägg aldrig bomull, vadd eller häftplåster *direkt* på ett sår.

Omsnörning

stoppar större blödning.

Detta hjälpmedel begagnas vid större blödning från en extremitet (arm eller ben). En elastisk binda (hängslen, strumpeband, bred gummislang eller dylikt) ombindes hårt mitt på överarmen eller låret (även om skadan är belägen nedanför armbågen eller knäet). Bindan måste läggas så hårt att pulsådern strypes — i annat fall förvärras blödningen. Med tanke på risken för brand får ett sådant förband ej kvarligga längre än en halvtimme. Därefter lättar man på bindan under ett par minuter (under samtidigt tryck med sterila kompresser på själva såret) för att tillåta blodet att cirkulera ett tag genom extremiteten, varpå man åter binder om den elastiska bindan. Detta kan upprepas ett flertal gånger.

Brännskador.

Behandlingens ändamål är

- att släcka elden i den skadades kläder,
- att hindra inträngande eller spridning av infektion (bakterier) i det brända området samt
- att lindra smärtan.

Tillvägagångssätt.

Om en persons kläder fattat eld, lägger man omkull honom, sveper honom i en filt, en rock eller dylikt, och rullar honom på golvet. Samtidigt övergjuter man honom med vatten. På detta sätt kväves eller minskas elden.

Kläderna avlägsnas sedan, om nödvändigt genom uppklippning. De delar av kläderna, som äro fastklibbade vid huden, låter man sitta kvar tills vidare.

Undvik om möjligt att beröra brännsåren med händerna. Om brännsåren kommit i beröring med annat föremål efter skadan, tvättas de försiktigt med sterila kompresser, doppade i enprocentig kloraminlösning (en kloramintablett i en kaffekopp vatten). Med en pincett doppas en steril kompress i kloraminlösning och bestrykes med ett tjockt lager borsyresalva. Påstrykningen kan ske med ett skedskaft eller dylikt, som doppats i kokande vatten, eller med annan steril kompress. Detta kombinerade förband lägges på såret, täckes med fetvadd (för att hindra genomfuktning) och fasthålls med en löst lagd gasbinda av lämplig bredd. Genom kloraminet hindras infektion, genom borsyresalvan täckes såret på sådant sätt att smärtorna lindras.

Brännblåsor få ej klippas upp eller på annat sätt skadas.

Vid svåra och utbredda brännskador gives rikligt med varmt kaffe, te eller varm mjölk.

Benbrott eller urledvrickning.

Behandlingens ändamål är

att fasthålla det brutna benet i ett stadigt läge.

Tillvägagångssätt.

En skena, käpp, trädgren e. dyl. av tillräcklig längd fastsurras medelst flera bindor, så att den fastlåser lederna ovanför och nedanför det brutna stället. En skadad arm bindes fast vid bålen, och ett skadat ben kan bindas fast vid det andra benet.

Handskas försiktigt med den skadade kroppsdelens, så att ej de skarpa brottändarna skära sönder mjukdelarna (blodkärl, muskler). *Försök aldrig att draga benet eller leden rätt* — det tillkommer endast läkare.

Är benbrottet förenat med ett öppet sår, behandlas såret enligt anvisningarna ovan.

Medvetslöshet.

Orsaker (att räkna med vid luftanfall):

a. skada på huvudet (hjärnskakning eller svårare huvudskada),

b. svår stöt i buken,

c. svår krosskada (orsakar en svår form av medvetslöshet, som kallas *chock*),

d. häftiga sinnesrörelser (medvetslöshet oftast i form av lindrig svimning, dock ibland även i den allvarligare formen *chock*),

e. svår blodförlust,

f. gasförgiftning (oftast koloxid d. v. s. kolos, i samband med explosion av sprängbomber eller vid kvävning under nedrasande byggnader).

Behandlingens ändamål är

att möjliggöra andning av frisk luft eller syrgas (vid gasförgiftning och *chock*),

att bibehålla kroppsvärmen,

att tillföra hjärnan tillräckligt med blod (vid svimning och *chock*),

att stimulera blodomloppet, samt

att återföra den skadade till medvetande.

Tillvägagångssätt.

Den medvetslöse föres till sådan plats, där frisk luft kan påräknas, dock under hänsynstagande till att han därvid ej blir avkyld.

Han bäddas in i filtår och värmes, om nödvändigt, med värmekrus eller dylikt.

Främmande föremål i munnen (löständer eller annat) borttagas.

Ansiktet bäddas med kallt vatten.

Åtsittande klädesplagg kring hals, bröst, buk eller extremiteter lösas eller avtagas.

Huvudet lägges *lågt*. Vid kräkning vändes huvudet åt ena sidan.

Om extremiteterna äro kalla, strykas de sakta men fast i riktning mot bålen (hjärtat).

Konstgjord andning

påbörjas omedelbart. *Obs.!* Ej vid huvudskador eller förblödning och *under inga som helst villkor*, när *kvävande* (lungskadande) gaser (klorgas, fosgen) ha påvisats eller misstänkts. Den konstgjorda andningen utföres lämpligen enligt *Holger Nielsen-metoden* eller *Schäfer-metoden*. Enligt den förra är tillvägagångssättet följande. Läg den medvetslöse *på magen* med händerna som stöd för pannan, så att mun och näsa bli fullt fria. Slå med flata handen ett par slag mellan skulderbladen, så att munnen öppnas och tungan faller ut, något som även i fortsättningen noga bör kontrolleras. Öppna i annat fall munnen och drag fram

tungan. Stöd på ena knäet vid den medvetlösens huvud, vänd mot detta. Den andra foten sättes invid hans armbåge. Med fullt utbredda fingrar läggas händerna med tummarna utmed ryggraden flata på den förolyckades skulderblad. Man lutar

sig sedan framåt med fullt *sträckta* armar, så att dessa erhålla lodrät ställning. Utan särskild kraftutveckling utövar man under 4 sek. — medan man räknar 1-2-3-4 — ett lugnt, mjukt verkande och jämnt tilltagande tryck uppifrån och nedåt på den förolyckades bröstorg. Sedan överflyttar man kroppstyngden bakåt, samtidigt som man låter händerna sakta glida tillbaka över den förolyckades skuldror. Därefter fattar man med fullt grepp om hans överarmar (nära intill armbågarna), vilka man, fortfarande med sträckta armar, under 4 sek. — räknande 5-6-7-8 — sakta och lugnt lyfter något upp för att på så sätt vidga den medvetlösens bröstorg. Härigenom underlättas inandningen. Pannans läge på händerna får vid dessa rörelser icke rubbas och kroppen icke lyftas. Den medvetlösens armar läggas därefter åter varsamt ned på underlaget, och man låter händerna sakta glida tillbaka till utgångsläget på skulderbladen, var-

efter ut- och inandningsrörelserna omedelbart upprepas. Dessa rytmiska rörelser utföras ungefär 7 à 8 gånger i minuten. Så snart den förolyckade visar tydliga tecken till liv, skall armarnas upplyftande upphöra och den under ännu en stund fortsatta behandlingen endast utgöras av det upprepade, sakta och jämna trycket mot skulderbladen, varvid noga tillses, att den förolyckades mun hela tiden hålles väl öppen och att tungan ligger ute.

Konstgjord andning enligt den Schäferska metoden utföres på följande sätt:

Den medvetlöse ligger framstupa. Hans armar föras upp mot huvudet och lägges lätt böjda mot underlaget. Räddaren ställer sig på knä gränslö över den förolyckade och placerar händerna i veka livet och med tummarna parallella med ryggraden; fingrarna något spridda. Genom att överföra kroppstyngden på armarna åstadkommes ett lugnt men kraftigt tryck, som bör riktas något uppåt (inte vinkelrätt mot kroppen). Av trycket förskjutes mellangärdet uppåt och utandning sker. Observera, inga knyckar. Därpå släpper man efter tämligen hastigt, trycket på mellangärdet upphör och detta återgår i sitt ursprungliga läge (inandning). På detta sätt skall man i lugn och stadig takt fortsätta med en hastighet av 14—16 gånger i minuten och hålla på tre till fyra timmar.

Den konstgjorda andningen skall fortgå, intill dess den förolyckade börjar andas, vilket dock kan dröja flera timmar, eller ock till dess läkare förklarar, att döden inträtt.

Då medvetandet återkommer hos en skendöd, kan detta iakttagas genom att andningen börjar, att gnidna hudställen antaga en röd färg, att puls och hjärtslag bli märkbara och att muskelrörelser bli förnimbara hos den förolyckade.

När den sjuke vaknat så pass, att han kan svälja, *men först då*, gives han någon värmande dryck, starkt kaffe, te eller mjölk. Om tillgång till syrgasapparat finnes, användes denna som komplement till den mekaniska, konstgjorda andningen, dock endast av läkare.

Håll vakt över patienten, till dess läkare eller annan sakkunnig övertagit ansvaret. Blir andningen svag eller oregelbunden — sätt då åter igång med konstgjord andning.

Innehåll

	Sid.
Luftskyddet	1
Faran från luften.....	2
Minsta faran på landet.....	2
Mörkläggnig	3—5
Minbomben	6
Brandbomben	8
Brandredskap	9
Brandbomben släcket	11—13
Goda råd vid eldsläckning	14
Stridsgaserna	16
Skydd mot stridsgaserna	17—19
Gasmasker.....	19
Åtgärder i fredstid	20—21
Vindsröjning	20
Hemskyddet	21
Luftskyddstillstånd.....	22
Flyglarm.....	23—24
Faran över.....	25
Första hjälpen vid gasskador.....	26—27
Första hjälpen vid sårskador	28—35
Blödning hejdas.....	29—30
Brännskador	31
Benbrott, urledvrickning	32
Medvetlöshet häves	32—35
Konstgjord andning	33—35